EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

3. september 2009 *

Liidetud kohtuasjades C-322/07 P, C-327/07 P ja C-338/07 P,

mille ese on Euroopa Kohtu põhikirja artikli 56 alusel 9., 11. ja 16. juulil 2007 esitatud kolm apellatsioonkaebust,

Papierfabrik August Koehler AG, asukoht Oberkirch (Saksamaa), esindajad: *Rechtsanwalt* I. Brinker, *Rechtsanwalt* S. Hirsbrunner ja professor J. Schwarze,

Bolloré SA, asukoht Ergue Gaberic (Prantsusmaa), esindajad: advokaadid C. Momège ja P. Gassenbach, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

Distribuidora Vizcaína de Papeles SL, asukoht Derio (Hispaania), esindajad: *abogado* E. Pérez Medrano ja *abogado* T. Díaz Utrilla,

apellandid,

* Kohtumenetluse keeled: saksa, prantsuse ja hispaania.

teine menetlusosaline:

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: F. Castillo de la Torre ja W. Mölls, keda abistasid *Rechtsanwalt* H.-J. Freund ja advokaat N. Coutrelis, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

kostja esimeses astmes,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees A. Rosas, kohtunikud A. Ó Caoimh, J. Klučka (ettekandja), U. Lõhmus ja P. Lindh,

kohtujurist: Y. Bot,
kohtusekretär: ametnik R. Şereş,

arvestades kirjalikus menetluses ja 25. septembri 2008. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 2. aprilli 2009. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Papierfabrik August Koehler AG (edaspidi „Koehler") (C-322/07 P), Bolloré SA (edaspidi „Bolloré") (C-327/07 P) ja Distribuidora Vizcaína de Papeles SL, (edaspidi „Divipa") (C-338/07 P) paluvad oma apellatsioonkaebustes tühistada Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 26. aprilli 2007. aasta otsuse liidetud kohtuasjades T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02: Bolloré jt *vs.* komisjon (EKL 2007, lk II-947; edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus"), millega kohus jättis rahuldamata muu hulgas Koehleri, Bolloré ja Divipa esitatud hagid, milles paluti tühistada komisjoni 20. detsembri 2001. aasta otsus 2004/337/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluse kohta (juhtum COMP/E-1/36.212 – Isekopeeruv paber) (ELT 2004, L 115, lk 1; edaspidi „vaidlusalune otsus"). Selle otsusega määras Euroopa Ühenduste Komisjon Koehlerile trahvi summas 33,07 miljonit eurot, Bolloréle summas 22,68 miljonit eurot ja Divipale summas 1,75 miljonit eurot.

Vaidluse taust

2 Käesoleva vaidluse aluseks olevad asjaolud, nii nagu need on esitatud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 1–13, võib kokku võtta järgmiselt.

3 1996. aasta sügisel edastas paberitööstuskontsern Sappi, kelle emaettevõtja on Sappi Ltd (edaspidi „Sappi"), komisjonile teavet ja dokumente, mis andsid komisjonile põhjuse kahtlustada, et isekopeeruva paberi sektoris, kus Sappi tegutses tootjana, tegutseb või tegutses salajane hinnakartell.

4 Sappi edastatud asjaolude põhjal viis komisjon mitme isekopeeruva paberi tootja asukohas läbi uurimise vastavalt nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17, esimene määrus asutamislepingu artiklite [81] ja [82] rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3) artikli 14 lõigetele 2 ja 3. Määruse artikli 14 lõikes 3 sätestatud uurimine viidi läbi 18. veebruaril ja 19. veebruaril 1997 mitme ettevõtja – sh Papeteries Mougeot SA (edaspidi „Mougeot") – ruumides ning ajavahemikus juulist kuni detsembrini 1997 Sappi ja teiste ettevõtjate, kelle hulka kuulusid Koehler, Mougeot ja Arjo Wiggins Appelton plc (edaspidi „AWA"), ruumides.

5 Aastal 1999 saatis komisjon ka määruse nr 17 artiklis 11 sätestatud informatsiooninõuded mitmele ettevõtjale, kelle hulka kuulusid AWA, Mougeot, Divipa, Koehler ja Copigraph SA (edaspidi „Copigraph"), kusjuures viimane on Bolloré tütarettevõtja. Neis informatsiooninõuetes paluti ettevõtjatel edastada teavet nende teatatud hinnatõusude, müügimahtude, klientide, käivete ja konkurentidega kohtumiste kohta.

6 Oma vastuses informatsiooninõudele tunnistasid AWA, Copigraph ja veel üks ettevõtja osalemist isekopeeruva paberi tootjate mitmepoolsetel kartellikoosolekutel. Nad edastasid komisjonile selle kohta erinevaid dokumente ja teavet.

7 Mougeot võttis 14. aprillil 1999 komisjoniga ühendust ja teatas soovist teha uurimisel koostööd vastavalt komisjoni teatisele, mis käsitleb trahvide määramata jätmist või vähendamist kartellidega seotud juhtumite puhul (EÜT 1996, C 207, lk 4; edaspidi „koostööteatis"). Ta tunnistas sellise kartelli olemasolu, mille eesmärk oli isekopeeruva paberi hindade kindlaksmääramine, ning edastas komisjonile teavet kartelli struktuuri ja eelkõige erinevate koosolekute kohta, kus osalesid tema esindajad.

8 Komisjon algatas asjades, milles tehti vaidlusalune otsus, menetluse 26. juulil 2000 ja võttis vastu vastuväiteteatise (edaspidi „vastuväiteteatis”), mille ta saatis 17-le ettevõtjale, kelle hulgas olid Copigraph, Bolloré kui Copigraphi emaettevõtja ning AWA, Divipa, Mougeot, Koehler ja Sappi.

9 Kõik vastuväiteteatise adressaatideks olnud ettevõtjad, välja arvatud kolm, esitasid kirjalikud märkused vastuseks komisjoni vastuväidetele.

10 Ärakuulamine toimus 8. ja 9. märtsil 2001 ning komisjon võttis 20. detsembril 2001 vastu vaidlusaluse otsuse.

11 Komisjon tuvastab otsuse artikli 1 esimeses lõigus, et 11 ettevõtjat rikkus EÜ artikli 81 lõiget 1 ja 2. mai 1992. aasta Euroopa majanduspiirkonna lepingu (JO 1994, L 1, lk 3; ELT eriväljaanne 11/52, lk 3) artikli 53 lõiget 1, osaledes isekopeeruva paberi sektoris sõlmitud kokkulepetes ja kooskõlastatud tegevuses.

12 Komisjon tuvastab sama otsuse artikli 1 teises lõigus, et AWA, Bolloré, Koehler, Sappi ja veel kolm ettevõtjat osalesid rikkumises jaanuarist 1992 kuni septembrini 1995, Divipa märtsist 1992 kuni jaanuarini 1995 ja Mougeot maist 1992 kuni septembrini 1995.

13 Vaidlusaluse otsuse artiklis 2 kohustatakse artiklis 1 nimetatud ettevõtjaid lõpetama kõnealuses artiklis nimetatud rikkumine, kui nad ei ole seda veel teinud, ja hoiduma isekopeeruva paberiga seotud tegevuses mis tahes kokkuleppest või kooskõlastatud tegevusest, millel võib olla rikkumise eesmärgi või mõjuga identne või sarnane eesmärk või mõju.

14 Nimetatud otsuse artikli 3 esimeses lõigus määrati asjaomastele ettevõtjatele järgmised trahvid:

– AWA: 184,27 miljonit eurot;

– Bolloré: 22,68 miljonit eurot;

– Divipa: 1,75 miljonit eurot;

– Mougeot: 3,64 miljonit eurot;

– Koehler: 33,07 miljonit eurot ja

– Sappi: 0 eurot.

Menetlus Esimese Astme Kohtus ja vaidlustatud kohtuotsus

15 Bolloré, AWA, Koehler, Divipa ja veel viis ettevõtjat esitasid vaidlusaluse otsuse peale eraldi hagiavaldused, mis saabusid Esimese Astme Kohtu kantseleisse aprillis 2002.

16 Vaidlustatud kohtuotsusega jättis Esimese Astme Kohus muu hulgas Bolloré, Koehleri ja Divipa hagid rahuldamata.

Poolte nõuded ja menetlus Euroopa Kohtus

17 Koehler palub Euroopa Kohtul:

– esimese võimalusena tühistada vaidlustatud kohtuotsus ning vaidlusalune otsus;

– teise võimalusena vähendada talle määratud trahvi;

– kolmanda võimalusena suunata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse otsuse tegemiseks vastavalt sellele, kuidas Euroopa Kohus on oma otsuses õigusküsimused lahendanud, ning igal juhul

– mõista nii Esimese Astme Kohtu kui Euroopa Kohtu menetlusega kaasnevad kohtukulud välja komisjonilt.

18 Bolloré palub Euroopa Kohtul:

– tühistada vaidlustatud kohtuotsus;

– teha lõplik otsus ja tühistada vaidlusalune otsus või igal juhul vähendada talle määratud trahvi;

– juhul kui Euroopa Kohus ei tee käesolevas asjas otsust, teha kohtukulude osas otsus hiljem ja suunata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse uuesti läbivaatamiseks vastavalt Euroopa Kohtu otsusele ja

– mõista nii Esimese Astme Kohtu kui Euroopa Kohtu menetlusega kaasnevad kohtukulud välja komisjonilt.

19 Divipa palub Euroopa Kohtul:

– tühistada vaidlustatud kohtuotsus täielikult või osaliselt ja teha sõnaselge sisuline otsus või suunata asi tagasi Esimese Astme Kohtusse;

– tühistada talle määratud trahv või vähendada selle suurust ja

– mõista nii Esimese Astme Kohtu kui Euroopa Kohtu menetlusega kaasnevad kohtukulud välja komisjonilt.

20 Komisjon palub jätta apellatsioonkaebused rahuldamata ja mõista kohtukulud välja apellantidelt.

21 Euroopa Kohtu presidendi 24. juuni 2008. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-322/07-P, C-327/07 P ja C-338/07 P suulise menetluse ja kohtuotsuse tegemise huvides.

Apellatsioonkaebused

22 Selguse huvides käsitletakse mõnesid apellantide väiteid eraldi ja mõnesid koos.

Bolloré esimene väide, et rikutud on kaitseõigusi, kuna vastuväiteteatis ja vaidlusalune otsus ei ole omavahel kooskõlas

23 Esimeses kohtuastmes väitis Bolloré, et kuna komisjon ei andnud talle haldusmenetluses võimalust võtta seisukoht etteheite kohta, et ta võttis kartellist isiklikult ja iseseisvalt osa, rikkus komisjon tema kaitseõigusi.

24 Olles vaidlustatud kohtuotsuse punktides 66–68 meenutanud kaitseõiguste tagamist ja vastuväiteteatise sisu käsitlevat kohtupraktikat, leidis Esimese Astme Kohus sama otsuse punktis 79, et Bolloréle adresseeritud vastuväiteatis ei võimaldanud viimasel tutvuda etteheitega tema otsese osalemise kohta rikkumises ega ka nende faktiliste asjaoludega, mis komisjon esitas selle etteheite toetuseks vaidlusaluses otsuses, mistõttu ei olnud Bollorél, nagu nähtub tema vastusest vastuväiteteatisele, võimalust tagada haldusmenetluses enda tõhusat kaitset selle etteheite ja nende faktiliste asjaolude suhtes.

25 Esimese Astme Kohus lisas vaidlustatud kohtuotsuse punktides 80 ja 81 järgmist:

„80 Siiski tuleb rõhutada, et isegi kui [vaidlusalune] otsus sisaldab uusi faktilisi või õiguslikke argumente, mille osas asjaomaseid ettevõtjaid ei ole ära kuulatud, põhjustab tuvastatud viga [selle] otsuse tühistamise selles suhtes üksnes juhul, kui asjaomaseid argumente ei suudeta tõendada õiguslikult piisavalt otsuses esitatud muude asjaolude põhjal, mille kohta asjaomastel ettevõtjatel on olnud võimalus esitada oma seisukoht […]. Lisaks võib Bolloré kaitseõiguste rikkumine mõjutada [vaidlusaluse] otsuse kehtivust Bolloré puhul vaid siis, kui otsus põhineb üksnes Bolloré otsesel osalemisel rikkumises […]. Sel juhul ei saaks Bolloré'd pidada rikkumise eest vastutavaks, sest [vaidlusaluses] otsuses esitatud uue etteheitega tema otsese osalemise kohta kartelli tegevuses ei saa nõustuda.

81 Kui seevastu põhiküsimuse uurimisel ilmneb […], et komisjon pidas Bolloré'd oma tütarettevõtja Copigraph'i osalemise eest kartellis vastutavaks õigesti, ei piisa komisjoni veast [vaidlusaluse] otsuse tühistamise õigustamiseks, sest sellel ei saa institutsiooni otsuse resolutiivosale olla määravat mõju […]. Väljakujunenud

kohtupraktikast nähtub, et kui otsuse teatud põhjendused on iseenesest oma olemuselt sellised, et nende alusel võib otsuse õiguslikult piisavalt põhjendatuks lugeda, siis ei mõjuta otsuse ülejäänud põhjendustes tehtud vead mingil juhul otsuse resolutiivosa […].”

Poolte argumendid

26 Bolloré vaidlustab oma apellatsioonkaebuses vaidlustatud kohtuotsuse punktid 79–81, esitades oma väite kahes osas.

27 Esimeses osas väidab Bolloré, et Esimese Astme Kohus rikkus kaitseõiguste tagamise aluspõhimõtet, kui ta keeldus vaidlusalust otsust tühistamast, hoolimata sellest, et vastuväiteteatis oli ebatäielik. Bolloré tugineb eelkõige mitmele Euroopa Kohtu ja Esimese Astme Kohtu otsusele konkurentsivastase tegevuse valdkonnas (Euroopa Kohtu 31. märtsi 1993. aasta otsus liidetud kohtuasjades 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 ja 125/85–129/85: Ahlström Osakeyhtiö jt *vs.* komisjon, EKL 1988, lk I-1307; 16. märtsi 2000. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-395/96 P ja C-396/96 P: Compagnie maritime belge transports jt *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-1365; 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-176/99 P: ARBED *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-10687, ja Esimese Astme Kohtu 23. veebruari 1994. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-39/92 ja T-40/92: CB ja Europay *vs.* komisjon, EKL 1994, lk II-49) ja koondumisi reguleeriva õiguse valdkonnas (Esimese Astme Kohtu 22. oktoobri 2002. aasta otsus kohtuasjas T-310/01: Schneider Electric *vs.* komisjon, EKL 2002, lk II-4071).

28 Komisjon vastab, et vaidlusaluse otsuse alus, nii nagu Esimese Astme Kohus seda kinnitas, on Bolloré puhul üksnes vastutus tema tütarettevõtja tegevuse eest. Bolloré oleks saanud kõnealuse otsuse tühistamist nõuda üksnes siis, kui tal ei oleks olnud võimalik vastuväiteteatisest mõista, et komisjon kavatses tema tütarettevõtja tegevuse talle süüks panna.

29 Komisjon lisab, et Bolloré viidatud kohtupraktika kas ei ole asjakohane (eespool viidatud Euroopa Kohtu otsus Ahlström Osakeyhtiö jt *vs.* komisjon ning eespool viidatud Esimese Astme Kohtu otsus CB ja Europay *vs.* komisjon) või näitab seda, et Esimese Astme Kohus toimis vaidlustatud kohtuotsuses põhjendatult (eespool viidatud Euroopa Kohtu otsus Compagnie maritime belge transports jt *vs.* komisjon ja eespool viidatud Euroopa Kohtu otsus ARBED *vs.* komisjon).

30 Esimese väite teises osas väidab Bolloré, et Esimese Astme Kohus rikkus kaitseõiguste tagamise aluspõhimõtet, kui ta leidis, et tuvastatud rikkumine ei mõjutanud vaidlusaluse otsuse resolutsiooni. Bolloré sõnul ei ole kohtupraktika, millele Esimese Astme Kohus tugines, tulemuslik. Esiteks puudutab kohtuotsuste esimene rühm, millele on viidatud vaidlustatud kohtuotsuse punktis 80, teistsugust olukorda kui käesolevas menetluses käsitletav olukord, osas, milles seda ettevõtjat vastutavaks peetakse. Nendes kohtuotsustes puudutas vastuväiteteatise ebatäpsus mitte vastutuse kindlaksmääramist ja täpset tuvastamist, vaid ainult etteheidetavat tegevust. Teiseks jääb samuti kõnealuses punktis 80 nimetatud kohtuotsuste teine rühm käesolevast kohtuvaidlusest veelgi kaugemaks, kuna need kohtuotsused puudutavad koondumiste kontrolli ja riigiabi valdkonda ning seega koondumise lubatavuse sisulist hindamist *ex ante* kontrolli raames, samal ajal kui käesolev kohtuasi puudutab menetluse õiguspärasuse *a posteriori* kontrollimist.

31 Bolloré vaidleb samuti vastu kaitseõiguste „eesmärgipõhisele lähenemisele", mida Esimese Astme Kohus tema sõnul kasutas. Õiguslikust aspektist ei kehti kõigi menetlusnormide rikkumiste puhul lähenemine, mille kohaselt tühistatakse otsus menetlusnormi järgimata jätmise tõttu üksnes juhul, kui see rikkumine on tõepoolest asjaomase poole huve kahjustanud, ning muu hulgas ei ole selline lähenemine kasutatav ka käesolevas kohtuasjas. Mis puudutab tegelikkust, siis kuna Bolloréd ei teavitatud talle isiklikult etteheidetavatest asjaoludest, kahjustati tema õigusi tegelikult ja praktiliselt.

32 Komisjon väidab, et Bolloré poolne vahetegemine *ex ante* ja *a posteriori* kontrolli vahel on segane. Kohtupraktika koondumiste kontrolli ja riigiabi valdkonnas näitab veelgi enam, et menetlusnormide rikkumine ei saa otsust automaatselt õigusvastaseks muuta. Esimese Astme Kohus üksnes kohaldas väga klassikaliselt sellekohast ühenduse kohtupraktikat.

33 Mis puudutab küsimust, kas kaitseõiguste rikkumine mõjutas vaidlusaluse otsuse resolutsiooni ja käesoleval juhul Bolloréle määratud trahvi, siis väidab komisjon, et see argument on vastuvõetamatu, kuna see kordab juba Esimese Astme Kohtus kasutatud argumenti, ja igal juhul põhjendamatu, kuna sellele äriühingule pandi süüks tema tütarettevõtja, st Copigraph tegevus ja selline süükspanemine ei ole vaidluse all.

Euroopa Kohtu hinnang

34 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on igas menetluses, mis võib kaasa tuua karistuse määramise, eriti trahvi või karistusmakse määramise, kaitseõiguste tagamine ühenduse õiguse aluspõhimõte, mida tuleb järgida ka haldusmenetluses (13. veebruari 1979. aasta otsus kohtuasjas 85/76: Hoffmann-La Roche *vs.* komisjon, EKL 1979, lk 461, punkt 9, ja eespool viidatud kohtuotsus ARBED *vs.* komisjon, punkt 19).

35 Selleks on määruses nr 17 ette nähtud, et pooltele saadetakse vastuväiteteatis, milles peab olema selgelt esitatud kõik olulised asjaolud, millele komisjon selles menetlusstaadiumis tugineb. Niisugune vastuväiteteatis kujutab endast menetlustagatist, mis kohaldab ühenduse õiguse aluspõhimõtet, mis nõuab, et kaitseõigusi järgitaks igas menetluses (vt selle kohta 7. juuni 1983. aasta otsus liidetud kohtuasjades 100/80–103/80: Musique Diffusion française jt *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 1825, punkt 10).

36 See põhimõte nõuab muu hulgas, et vastuväiteteatis, mille komisjon saadab ettevõtjale, kellele ta kavatseb määrata karistuse konkurentsieeskirjade rikkumise eest, sisaldaks tema vastu kasutatavaid peamisi asjaolusid, nagu ette heidetavad faktid, nendele antav kvalifikatsioon ja tõendid, millele komisjon tugineb, selleks et ettevõtjal oleks võimalik tema suhtes algatatud haldusmenetluses oma argumente tulemuslikult esitada (vt selle kohta 15. juuli 1970. aasta otsus kohtuasjas 41/69: ACF Chemiefarma *vs.* komisjon,

EKL 1970, lk 661, punkt 26; 3. juuli 1991. aasta otsus kohtuasjas C-62/86: AKZO *vs.* komisjon, EKL 1991, lk I-3359, punkt 29, eespool viidatud kohtuotsus Ahlström Osakeyhtiö jt *vs.* komisjon, punkt 135, ning eespool viidatud kohtuotsus ARBED *vs.* komisjon, punkt 20).

37 Niisugune põhimõte välistab selle, et võidaks pidada õiguspäraseks otsust, millega komisjon määrab ettevõtjale konkurentsi valdkonnas trahvi, olemata ettevõtjale esitatavaid etteheiteid talle eelnevalt teatavaks teinud.

38 Vastuväiteteatise olulisust arvesse võttes tuleb selles üheselt täpsustada õigussubjekt, kellele võidakse trahv määrata, ning vastuväiteteatis talle edastada (vt eespool viidatud kohtuotsus Compagnie maritime belge transports jt *vs.* komisjon, punktid 143 ja 146, ning eespool viidatud kohtuotsus ARBED *vs.* komisjon, punkt 21).

39 Samuti on oluline, et vastuväiteteatises oleks märgitud, millises rollis ettevõtjale väidetavaid asjaolusid ette heidetakse.

40 Käesolevas asjas ja nagu Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 72 ja 77 märkis, kavatses komisjon arvata vastuväiteteatises rikkumise tema süüks sel põhusel, et ta oli rikkumise toimumise ajal Copigraphi 100-protsendilise osalusega emaettevõtjana vastutav Copigraphi osalemise eest kartellis. Bolloré ei saanud vastuväiteteatise põhjal ette näha, et komisjon kavatses vaidlusaluses otsuses arvata rikkumise tema süüks ka sel põhjusel, et ta osales isiklikult ja otseselt kartelli tegevuses.

41 Järelikult leidis Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 79 õigesti, et vastuväiteatis ei võimaldanud Bollorél tutvuda etteheitega sellise rikkumises osalemise kohta ega ka nende faktiliste asjaoludega, mis komisjon esitas selle etteheite toetuseks vaidlusaluses otsuses, mistõttu ei olnud sellel ettevõtjal võimalust tagada haldusmenetluses enda tõhusat kaitset selle etteheite ja nende faktiliste asjaolude suhtes.

42 Vaidlustatud kohtuotsuse punktides 80 ja 81 leidis Esimese Astme Kohus siiski, et tuvastatud viga põhjustab vaidlusaluse otsuse tühistamise üksnes juhul, kui komisjoni väiteid ei suudeta tõendada õiguslikult piisavalt selles otsuses esitatud muude asjaolude põhjal, mille kohta asjaomastel ettevõtjatel on olnud võimalus esitada oma seisukoht. Ta lisas, et kui sisuliste küsimuste uurimisel ilmneb, et komisjon pidas õigesti Bolloréd oma tütarettevõtja Copigraphi osalemise eest kartellis vastutavaks, ei piisa komisjoni rikkumisest kõnealuse otsuse tühistamise õigustamiseks, sest sellel ei saanud otsuse resolutsioonile olla määravat mõju.

43 Nende kaalutluste põhjal tuvastas Esimese Astme Kohus pärast asja sisulist läbivaatamist vaidlustatud kohtuotsuse punktis 150 Bolloré vastutuse tema tütarettevõtja rikkumise eest, sõltumata emaettevõtja otsesest osalemisest rikkumises, ning kinnitas samas kohtuotsuses vaidlusalust otsust osas, milles kohustati Bolloréd tasuma komisjoni määratud trahvi, hoolimata asjaolust, et selle äriühingu kaitseõigusi oli olulises küsimuses rikutud.

44 Asjaolu, et vaidlusaluses otsuses lähtuti Bolloré vastutusest tema rikkumises osalemise eest Copigraphi emaettevõtjana lisaks selle emaettevõtja isiklikule osalemisele, ei välista võimalust, et kõnealune otsus põhineb tegevusel, mille osas Bollorél ei olnud võimalik oma kaitset tagada.

45 Esimese Astme Kohus pani seega toime õigusnormi rikkumise, kui ta ei kohaldanud ühtegi õiguslikku tagajärge oma otsuse põhjal, et Bolloré kaitseõigusi ei järgitud. Seega tuleb esimene väide, mille Bolloré esitas oma apellatsioonkaebuse toetuseks, tunnistada põhjendatuks.

46 Kuna kõnealune väide on põhjendatud, tuleb vaidlustatud kohtuotsus Bolloréd puudutavas osas tühistada, ilma et oleks vaja uurida muid tema esitatud väiteid.

47 Euroopa Kohtu põhikirja artikli 61 esimese lõigu kohaselt võib Euroopa Kohus teha Esimese Astme Kohtu otsuse tühistamise korral asja suhtes lõpliku kohtuotsuse, kui menetlusstaadium seda lubab. Käesolevas kohtuasjas on see nii.

48 Käesoleva kohtuotsuse punktidest 34–46 tuleneb, et apellatsioonkaebus on põhjendatud ja vaidlusalune otsus tuleb Bolloréd puudutavas osas tühistada.

Divipa esimene väide, mis puudutab tema osalemist rikkumises

49 Divipa vaidlustab oma osalemise 5. märtsi 1992 ja 19. oktoobri 1994. aasta koosolekutel, kus käsitleti Hispaania turgu, ning osalemise kartellis Euroopa turul. Ta esitab oma osalemist puudutava väite kolmes osas, mida on sobiv analüüsida üksteise järel.

Divipa esimese väite esimene osa, mis puudutab tema osalemist 5. märtsi 1992. aasta koosolekul

50 Divipa väidab eelkõige, et Esimese Astme Kohus moonutas Sappi töötaja 9. märtsi 1992. aasta märkmete sisu, kuna ta ei võtnud vaidlustatud kohtuotsuses arvesse ega maininud nende märkmete ühte osa, milles oli märgitud, et Sappi sai Divipa hindadest teada oma klientide vahendusel, mitte otse Divipalt. Viimase sõnul ei ole loogiline, et ettevõtja, kes väidetavalt osales kartelli koosolekul, kus arutati hindade küsimust, ei esita ise otse sellel koosolekul teavet oma hindade kohta. Divipa osalemine 5. märtsi 1992. aasta koosolekul ei ole seega tõendatud.

51 Komisjon vastab, et iga dokumenti tuleb vaadelda koos muude toimikumaterjalidega. Kuna komisjon ja Esimese Astme Kohus on kohustatud läbi viima tervikliku uurimise, on argument, et üks konkreetne dokument ei tõenda teatavat asjaolu, määratud ebaõnnestumisele, kui on olemas muid toimikumaterjale, mis võivad seda asjaolu tõendada. Divipa ei sea kahtluse alla AWA ja Sappi avalduste tõenduslikku väärtust ega nende tõlgendamist Esimese Astme Kohtu poolt. Igal juhul rõhutab komisjon, et kõnealustes märkmetes kinnitab Sappi töötaja ainult, et Divipa ei ole oma hindu tõstnud ja et ta teab seda seetõttu, et üks klient saatis talle hinnakirja. On tavaline, et ettevõtja, kes ei järgi kartelli raames kokku lepitud hindu, ei teavita sellest teisi osalejaid, kuid see ei tähenda, et ta kartellis ei osale. Lisaks on loogiline, et kartellis osalevad ettevõtjad korraldavad selle elluviimise kontrolli ja et nad kritiseerivad neid, kes ei järgi ühisel kokkuleppel otsustatut.

52 Siinkohal tuleb meenutada, et Euroopa Kohtul puudub pädevus tuvastada fakte ja üldjuhul uurida tõendeid, millele Esimese Astme Kohus on nende faktide puhul tuginenud. Kui need tõendid on saadud õiguspäraselt, kui on järgitud õiguse üldpõhimõtteid ning tõendamiskohustust ja tõendite kogumist puudutavaid menetlusnorme, on üksnes Esimese Astme Kohus pädev hindama talle esitatud tõendite väärtust. See hinnang – välja arvatud juhul, kui tegemist on nende faktide või tõendite moonutamisega – ei ole seega iseenesest õigusküsimus, mida Euroopa Kohus saaks kontrollida (vt eelkõige 6. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas C-551/03 P: General Motors *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-3173, punkt 52; 22. mai 2008. aasta otsus kohtuasjas C-266/06 P: Evonik Degussa *vs.* komisjon, punkt 73, ning 18. detsembri 2008. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-101/07 P ja C-110/07 P: Coop de France bétail et viande jt *vs.* komisjon, EKL 2008, lk I-10193, punkt 59).

53 Esimese Astme Kohtule esitatud faktiliste asjaolude ja tõendite moonutamine peab toimikumaterjale arvestades olema ilmne, ilma et oleks vaja fakte ja tõendeid uuesti hinnata (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus General Motors *vs.* komisjon, punkt 54; eespool viidatud kohtuotsus Evonik Degussa *vs.* komisjon, punkt 74, ja eespool viidatud kohtuotsus Coop de France bétail et viande jt *vs.* komisjon, punkt 60).

54 Tuleb aga märkida, et Esimese Astme Kohus tuvastas Divipa osalemise 5. märtsi 1992. aasta koosolekul, olles vaidlustatud kohtuotsuse punktides 162–164, 171, 192, 194 ja 197 leidnud järgmist:

„162 Esiteks on Sappi tunnistanud enda osalemist Hispaania turgu puudutavatel kartellikoosolekutel alates veebruarist 1992 ja on esitanud selle kohta erinevaid andmeid. Sappi viitab 18. mail 1999 komisjonile antud vastuses […] Hispaania turgu puudutavatele salajastele koosolekutele, mis tema sõnul peeti 17. veebruaril ja 27. veebruaril 1992, 30. septembril ja 19. oktoobril 1993 ning 3. mail ja 29. juunil 1994. Aastate 1993–1995 kohta märkis üks Sappi töötaja […] osalemist kuuel või seitsmel teiste tarnijatega Barcelonas [Hispaanias] peetud koosolekul. Neid koosolekuid peeti neli või viis korda aastas. Töötaja arvas, et ta osales koosolekutel esimest korda 19. oktoobril 1993 ja viimast korda aastal 1995. Tema sõnul oli koosolekute eesmärk hindade kindlaksmääramine Hispaania turul. Koosolekud kestsid umbes kaks tundi ja lõppesid põhimõtteliselt protsentuaalse hinnatõusu otsusega. Osalejad olid Copigraph, […] Koehler […] ja Divipa. Erinevates dokumentides sisalduvatest Sappi avaldustest on väljavõtted vastuväiteteatisele lisatud dokumentides, mistõttu kõigil hagejatel oli neile juurdepääs. Komisjon esitas need ka Esimese Astme Kohtule.

163 Teiseks on AWA tunnistanud oma osalemist isekopeeruva paberi tootjate vahelistel mitmepoolsetel kartellikoosolekutel ning esitanud komisjonile nimekirja konkurentide vahelistest koosolekutest, mis toimusid aastast 1992 kuni aastani 1998. Dokument nr 7828, mis on väljavõte komisjonile 30. aprillil 1999 saadetud AWA vastusest, sisaldab AWA üldist märkust, mis puudutab mitmete koosolekute korraldamist eelkõige Lissabonis [Portugalis] ja Barcelonas aastast 1992 kuni aastani 1994, kus ta arvab, et osalesid […] Divipa või mõnede […] ettevõtjate esindajad […].

164 AWA esitas seejärel vastuväiteteatisele antud vastuses nimekirja konkurentide vahelistest „sobimatutest" koosolekutest, mille olemasolu tõendamist väidab ta olevat soodustanud. Selles nimekirjas sisalduvad üksnes Hispaania turul 17. veebruaril ja 5. märtsil 1992, 30. septembril 1993 ning 3. mail, 29. juunil ja 19. oktoobril 1994 peetud koosolekud. Nimekirjas […] ei mainita neil koosolekutel kohal olnud ettevõtjaid. Divipa […] ega ükski hagejatest ei ole

maininud seda nimekirja süüstava dokumendina, millele neil puudus juurdepääs, ega esitanud selle kohta juurdepääsu taotlust.

[…]

171 Kuigi 9. märtsi 1992. aasta märkmed […], mille Sappi Hispaania esindaja saatis Sappi Europe'ile, ei ole koosoleku protokoll, kirjeldab see väga üksikasjalikult nimetatud ettevõtjate, ka Divipa, käitumist. Selles on küsimus 10 Hispaania peseeta (ESP) suuruses hinnatõusus, mis oli turustajate kindlaksmääratud eesmärk ja mida ei saavutatud täielikult. Nende märkmete koostaja märgib, et Divipa ei tõstnud üldse oma hindu. Tema sõnul oli ilmne, et Sappi Europe ei saa tõsta hindu, kui teised tarnijad seda ei järgi. […]

[…]

192 […] Divipa [osales] eespool punktis 163 viidatud AWA avalduste kohaselt ajavahemikus 1992 kuni 1994 toimunud Hispaania turgu puudutavatel koosolekutel või vähemalt mõnel neist. […]

[…]

194 Divipa sõnul see, et Sappi ei maini oma 18. mai 1999. aasta vastuses Hispaania turgu puudutavat 19. oktoobril 1994 peetud koosolekut, on seletatav sellega, et Sappi ei osalenud sellel koosolekul, mida tema sõnul tõendab ka Mougeot'

koostatud nimekiri sellest koosolekust osavõtjate kohta. See asjaolu ei saa kindlasti ümber lükata üksteist toetavate tõendite kogumit, mis tõendab selle koosoleku toimumist ja Divipa osalemist sellel koosolekul.

[…]

197 Divipa osalemine kartellis alates märtsist 1992 nähtub kõigepealt eespool punktides 163 ja 192 mainitud AWA avaldustest. Neid kinnitab veel Divipa mainimine eespool punktis 171 viidatud 9. märtsi 1992. aasta märkmetes. […]"

55 Vaidlustatud kohtuotsuse nimetatud punktide lugemisel ilmneb, et Esimese Astme Kohtu järeldused on tehtud paljude faktide ja kaudsete tõendite põhjal, mille hulka kuuluvad ka AWA avaldused ja Sappi töötaja 9. märtsi märkmed, ning nende dokumentide uurimisel ei nähtu, et Esimese Astme Kohus oleks teinud sisuliselt ebatäpseid järeldusi.

56 Selline ebatäpsus ei nähtu ka asjaolust, et Esimese Astme Kohus jättis mainimata, et kõnealusel koosolekul esitatud teave Divipa hindade kohta pärines mitte selle ettevõtja, vaid tema klientide edastatud andmetest. Nagu kohtujurist märkis oma ettepaneku punktis 165, ei tõenda see mainimata jätmine, et Esimese Astme Kohus tegi Divipa 5. märtsi 1992. aasta koosolekul osalemise puhul tõlgendamisvea.

57 Divipa apellatsioonkaebuse põhjenduseks esitatud esimese väite esimene osa tuleb seega tunnistada põhjendamatuks.

Divipa esimese väite teine osa, mis puudutab tema osalemist 19. oktoobri 1994. aasta koosolekul

58 Divipa väidab, et Mougeot' avaldused, mida Esimese Astme Kohus kasutas selleks, et põhjendada Divipa väidetavat osalemist 19. oktoobri 1994. aasta koosolekul, on tehtud pärast faktiliste asjaolude aset leidmist ja koostööteatise kohaldamise eesmärgil. Kohtupraktikast tuleneb, et kartellis osalemises süüdistatava ettevõtja avaldust, mille tõelevastavuse on vaidlustanud paljud teised samuti kartellis osalemises süüdistatavad ettevõtjad, ei saa pidada piisavaks tõendiks viimati nimetatud ettevõtjate toimepandud rikkumise kohta, kui selle toetuseks puuduvad muud tõendid.

59 Esimese Astme Kohus moonutas tõendeid, kui ta tugines peamiselt oma praktikale, et heita Divipale ette osalemist kõnealusel koosolekul, ning see kujutab endast õiglase kohtumenetluse põhimõtte ilmset rikkumist ja vaieldamatut viga faktide kvalifitseerimisel.

60 Komisjon vastab, et AWA mainis vastuseks informatsiooninõudele samuti Divipad 1994. aastal kartellis osalejate hulgas. Kuna Divipa ei leia, et Esimese Astme Kohus on selle vastuse hindamisel teinud hindamisvea, ei ole väite osa, mis puudutab 19. oktoobri 1994. aasta koosolekut, tulemuslik. Igal juhul ei ole Esimese Astme Kohtule ette heidetud, et ta tõlgendas Mougeot' avaldusi valesti. Lisaks võttis Esimese Astme Kohus arvesse asjaolu, et kõnealused avaldused on tehtud pärast käesolevas asjas käsitletavate asjaolude aset leidmist.

61 Selles suhtes ei ilmne ka, et Esimese Astme Kohus oleks Divipa 19. oktoobri 1994. aasta koosolekul osalemise puhul fakte moonutanud.

62 Sarnaselt analüüsiga, mille ta viis läbi 5. märtsi 1992. aasta koosoleku puhul, tuvastas Esimese Astme Kohus Divipa osalemise pärast seda, kui ta oli teinud järeldused paljude kaudsete tõendite kogumi põhjal.

63 Nagu on märgitud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 163, 164 ja 192, võttis kohus arvesse AWA avaldusi, mida Divipa pealegi ei kritiseeri. Ta märkis vaidlustatud kohtuotsuse punktides 165 ja 166 lisaks järgmist:

„165 […] Mougeot, kes samuti tunnistas osalemist isekopeeruva paberi tootjate mitmepoolsetel kartellikoosolekutel, on oma 14. aprillil 1999 […] antud avaldustes loetlenud mitmeid koosolekuid ja teinud teatavaks iga koosoleku eesmärgi, sisu ja koosolekul osalenud isikud. Nende koosolekute hulka kuulus 19. oktoobril 1994 peetud koosolek Hispaania turu kohta, kus Copigraph'il, […] Divipa'l, […] Koehler'il, AWA-l ja Mougeot'l olid tema sõnul esindajad. […]

166 Need Mougeot' avaldused on tehtud pärast faktiliste asjaolude asetleidmist ja koostööteatise kohaldamise eesmärgil. Siiski ei saa järeldada, et neil puudub tõenduslik väärtus. Avalduse tegija huvide vastast avaldust tuleb üldjuhul pidada eriti usaldusväärseks tõendiks […]"

64 Esimese Astme Kohus hindas sõltumatult asjaolusid nende kogumis, võttes arvesse tema käsutuses olnud erinevate kaudsete tõendite tõenduslikku väärtust, ja Euroopa Kohtu pädevuses ei ole seda kontrollida ning ei ilmne, et see hinnang põhineks tõendite ilmselgelt valel tõlgendusel.

65 Divipa apellatsioonkaebuse põhjenduseks esitatud esimese väite teine osa tuleb seega tunnistada põhjendamatuks.

Divipa esimese väite kolmas osa, mis puudutab tema osalemist kartellis Euroopa turul

66 Divipa väidab, et Esimese Astme Kohus moonutas mõnesid tõendeid ja jättis mõned tõendid tähelepanuta. Ta rõhutab, et ta ei ole isekopeeruva paberi tootja, ta tegeles müügiga ainult siseriiklikul turul, ta oli ainus mittetootjast ettevõtja, kellele heidetakse ette väidetavat osalemist teatud koosolekutel siseriiklikul turul ning ta ei kuulu ühtegi kõnealuse paberi suurtootjate turustusvõrku Hispaanias. Ükski dokument ei tõenda, et koosolekutel, kus teda eeldatakse olevat osalenud, viidati ulatuslikuma salajase koostöö kava olemasolule.

67 Komisjon vastab esiteks, et ta oli kohustatud tõendama mitte seda, et Divipa oli teadlik ulatuslikuma kartelli olemasolust, vaid üksnes seda, et ta „oleks pidanud seda teadma". Teiseks ei täpsusta see äriühing Esimese Astme Kohtu arutluskäigu neid punkte, milles kohus fakte moonutas. Kolmandaks ei välista asjaolu, et Divipa tegutseb üksnes siseriiklikul turul, seda, et ta „oleks pidanud teadma", et oli olemas ulatuslikum kartell. Neljandaks, kuna esines kaudseid tõendeid selle kohta, et kõnealune äriühing võis olla teadlik kartelli üleeuroopalisest ulatusest, ei saanud Esimese Astme Kohus neid tähelepanuta jätta. Viimaseks nähtub märkmetest, mis Mougeot koostas pärast 19. oktoobri 1994. aasta koosolekut, et sellel koosolekul käsitleti „AEMCP [Association of European Manufacturers of Carbonless Paper (süsinikuvaba paberi Euroopa tootjate ühing)] mahte, mis tehti teatavaks Hispaania osas", mis tõendab, et koosolekul osalejad olid teadlikud kartelli üleeuroopalisest ulatusest.

68 Nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 52 juba meenutati, puudub Euroopa Kohtul pädevus tuvastada fakte ja üldjuhul uurida tõendeid, millele Esimese Astme Kohus on nende faktide puhul tuginenud, välja arvatud juhul, kui tegemist on nende faktide või tõendite moonutamisega.

69 Euroopa Kohtul puudub seega pädevus Divipa esimese väite kolmandat osa läbi vaadata osas, milles sellega soovitakse tõendada mitte seda, et Esimese Astme Kohus on fakte moonutanud, vaid seda, et kohus toimis valesti, kui ta ei võtnud arvesse teatud faktilisi asjaolusid, mille alusel ta oleks saanud järeldada, et kõnealune ettevõtja ei osalenud kartellis Euroopa turul.

70 Käsitletav väite osa tuleb seega vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükata.

71 Eelnevatest kaalutlustest tuleneb, et Divipa esimene väide, mis puudutab tema osalemist rikkumises, tuleb tagasi lükata.

Divipa teine väide, et Esimese Astme Kohus tugines pelgalt kaudsetele tõenditele

Poolte argumendid

72 Divipa viitab 4. novembril 1950 Roomas alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK") artikli 6 lõikele 2 ning süütuse presumptsiooni rikkumisele. Ta märgib, et puuduvad otsesed tõendid tema osalemise kohta 5. märtsi 1992 ja 19. oktoobri 1994. aasta koosolekutel ning samuti tema osalemise kohta kartellis Euroopa tasandil. Esimese Astme Kohus ei järginud selles suhtes kahte olulist tingimust. Esiteks ei ole kaudsete tõendite ja rikkumise koosseisu faktiliste asjaolude vahelist põhjuslikku seost piisavalt põhjendatud ja teiseks juhul, kui kahtlused jäävad püsima, tuleb neid uurida, ja kui neid ei suudeta kõrvaldada, tuleb neid tõlgendada selle isiku kasuks, kelle suhtes menetlus toimub.

73 Komisjon väidab eelkõige, et teine väide, mille Divipa esitas oma apellatsioonkaebuse põhjendamiseks, on ilmselgelt vastuvõetamatu, kuna ei ole täpsustatud, milliseid vaidlustatud kohtuotsuse punkte kritiseeritakse, ega ole märgitud kaudseid tõendeid, eeldusi ega fakte, millest käib jutt.

Euroopa Kohtu hinnang

74 Väites, et Esimese Astme Kohus toimis valesti, kui ta ei võtnud arvesse Divipa märkusi, mida toetasid viimase esitatud menetlusdokumendid, selleks et selgitada nende kaudsete tõendite ulatust, millele kohus tugines, palub kõnealune äriühing tegelikult Euroopa Kohtul vaadata uuesti läbi hinnang, mille Esimese Astme Kohus andis faktidele, kaudsetele tõenditele ja muudele asjaoludele, mis talle esitati.

75 Nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 52 meenutati, puudub Euroopa Kohtul pädevus sellist hinnangut uuesti läbi vaadata, kuna faktide hindamine kuulub üksnes Esimese Astme Kohtu pädevusse, välja arvatud juhul, kui tegemist on nende moonutamisega.

76 Teine väide, mille Divipa esitas oma apellatsioonkaebuse põhjendamiseks, on seega vastuvõetamatu.

Koehleri teine väide rikkumise kestuse kohta

Poolte argumendid

– Koehleri argumendid

77 Koehler väidab, et Esimese Astme Kohus uuris tõendeid ebapiisavalt ja moonutas neid. Esimese Astme Kohus tegi valesid järeldusi kõnealuse ettevõtja rikkumises osalemise kestuse kohta. Koehler esitab oma väite kahes osas, mis sisaldavad mitut argumenti.

78 Mis puudutab nimetatud väite esimest osa kartelli väidetavate koosolekute kohta AEMCP raames enne septembrit või oktoobrit 1993, siis tugines komisjon kolme liiki tõenditele, st Mougeot' avaldustele, Sappi töötaja kui tunnistaja ütlustele ning tõenditele selle kartelli siseriiklike või piirkondlike koosolekute korraldamise kohta.

79 Koehler märgib aga kõigepealt, et Mougeot' 14. aprilli 1999. aasta kiri ei sisalda mingit ülestunnistust kartelli koosolekute kohta 1993. aasta oktoobrile eelnenud ajavahemikul. Esimese Astme Kohus leidis pealegi vaidlustatud kohtuotsuse punktis 279, et ei ole tõendatud, et salajasi hinnakokkuleppeid sõlmiti alates jaanuarist 1992, seega enne oktoobrit 1993. Esimese Astme Kohtu arutluskäik, mis puudutab enne oktoobrit 1993 AEMCP ametlikel koosolekutel sõlmitud väidetavaid hinnakokkuleppeid, on ebapiisav ja sisaldab vastandlikke põhjendusi, mis kujutavad endast õigusnormide rikkumist. Esimese Astme Kohus ei järginud ka süütuse presumptsiooni, kui ta püüdis Mougeot' avaldustes näha ülestunnistust rikkumise kohta 1993. aasta oktoobrile eelnenud ajavahemikul.

80 Koehler väidab seejärel, et Sappi töötaja ütlused ei täpsusta, millisel ajavahemikul kartelli koosolekud toimusid. Esimese Astme Kohus ei saanud järeldada, et kuna see töötaja ei esitanud „vastupidist teavet", soovis ta kaudselt kinnitada, et rikkumine algas enne septembrit 1993. Seega moonutas kohus selle töötaja ütluste sisu. See on vastuolus õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on sätestatud EIÕK artiklis 6 ning 7. detsembril 2000 Nice'is välja kuulutatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta (EÜT C 364, lk 1) artikli 47 teises lõigus.

81 Lõpuks leiab Koehler, et kahetseva tunnistaja ütlusi saab uskuda üksnes juhul, kui neid kinnitavad muud tõendid. Käesolevas asjas ei ole aga ühtegi muud tõendit, mis neid ütlusi kinnitaks.

82 Koehleri teise väite teise osa kohaselt, mis puudutab tema osalemist kartelli siseriiklikel või piirkondlikel koosolekutel enne oktoobrit 1993, moonutas Esimese Astme Kohus tõendeid, mida eeldati seda osalemist kinnitavat.

83 Mis puudutab 17. veebruari 1992. aasta koosolekut, kus käsitleti Hispaania turgu, siis ei olnud Esimese Astme Kohtul alust järeldada, et Koehler osales sellel koosolekul, kuna Sappi töötaja viitas oma 17. veebruari 1992. aasta märkmetes üksnes „huvitatud isikute" koosolekule, neid pooli konkreetselt nimetamata. Esimese Astme Kohus ei selgita täpselt, miks Koehlerit peeti kokkuleppes osalenuks.

84 Mis puudutab 5. märtsi 1992. aasta koosolekut, kus käsitleti Hispaania turgu, siis selleks, et järeldada, et Koehler osales nimetatud koosolekul, tugines Esimese Astme Kohus eelkõige märkustele, mis AWA esitas vastuseks talle saadetud vastuväiteteatisele. Nendest märkustest ei teavitatud aga Koehlerit ning seega kahjustas Esimese Astme Kohus nimetatud ettevõtja kaitseõigusi.

85 Mis puudutab Prantsuse turgu käsitlevaid koosolekuid, mis peeti 1992. ja 1993. aasta kevadel, siis puuduvad tõendid selle kohta, et Koehleri töötaja oleks läinud Pariisi, et osaleda 1993. aasta kevadel kartelli koosolekul. Esimese Astme Kohtu sellekohane arutluskäik on nii ähmane, et see ei saa täita põhjendamiskohustust. Igal juhul ei ole Esimese Astme Kohus tuvastanud, et Koehler osales 1992. aasta kevadel Prantsuse turgu käsitleval koosolekul.

86 Mis puudutab 16. juuli 1992. aasta koosolekut, kus käsitleti Hispaania turgu, siis vastupidi sellele, mida leidis Esimese Astme Kohus, ei ole ilmnenud, et Koehler seal osales, eelkõige kuna AWA ei tunnistanud sõnaselgelt Koehleri osalemist.

– Komisjoni vastus

87 Komisjon leiab, et Koehler viitab mitte tõendite moonutamisele, vaid püüab kahtluse alla seada seda, kuidas Esimese Astme Kohus on fakte hinnanud. Väide on seega vastuvõetamatu.

88 Mis puudutab väite esimest osa kartelli koosolekute kohta AEMCP raames enne oktoobrit 1993, siis on see, kas Mougeot' kirja sisu on selge või segane, tõendite tõlgendamise ja hindamise küsimus, mis kuulub ainuüksi Esimese Astme Kohtu pädevusse. Kohus ei kinnitanud, et Mougeot tunnistas rikkumise toimumist 1. oktoobrile 1993 eelnenud perioodil.

89 Pealegi ei ole vaidlustatud kohtuotsus vastuoluline ega ebapiisavalt põhjendatud. Kohtuotsuse punktis 279 ei märkinud Esimese Astme Kohus, et „ei ole tõendatud", et salajasi hinnakokkuleppeid sõlmiti AEMCP koosolekutel alates jaanuarist 1992, vaid ta ainult selgitas, et Sappi avaldustest üksi ei piisa selleks, et teha kindlaks täpne hetk,

millest alates neid koosolekuid saab pidada kartelli koosolekuteks. Sama kohtuotsuse punktis 308 tuginetakse tõendite kogumile, millest suuremat osa Koehler kahtluse alla ei sea, ning asjaolu, et Esimese Astme Kohus ei märgi, millistel koosolekutel sõlmiti Euroopa tasandil salajasi hinnakokkuleppeid, ei muuda tema põhjendusi ebapiisavaks. Lisaks, kuna see ettevõtja osales kõigil AEMCP koosolekutel, mis toimusid kõnealusel ajavahemikul, ei oma tema puhul tähtsust see, täpselt millistel koosolekutel süsteemi salajane olemus ilmnes.

90 Komisjoni sõnul võttis Esimese Astme Kohus täielikult arvesse süütuse presumptsiooni, kuna ta analüüsis, kas etteheidetav tegevus võib põhineda ühelainsal tõendil või kas see tõend ei ole pelgalt kaudne tõend, mida tuleb täiendada ja kinnitada muude tõenditega.

91 Mis puudutab Sappi töötaja avaldusi, siis ei nõustu komisjon sellega, et neid moonutati. Esimese Astme Kohus tõdes vaidlustatud kohtuotsuse punktis 270, et see töötaja ei anna mingit teavet selle kohta, millist aega tema meenutused puudutavad, ning kui kohus järeldas, et need meenutused hõlmavad nii 1993. aasta oktoobrile eelnevat kui järgnevat perioodi, tegi ta seda tõendite hindamise tulemusel, mis kuulub tema pädevusse. Sappi avaldusi kinnitavad ka muud tõendid, mis on loetletud kõnealuse kohtuotsuse punktides 261–307.

92 Koehleri teise väite teise osa kohta, mis puudutab tema osalemist kartelli siseriiklikel või piirkondlikel koosolekutel enne oktoobrit 1993, leiab komisjon kõigepealt, et ettevõtja argumendid oleksid asjatud, kui Euroopa Kohus lükkaks tagasi tema argumendid AEMCP koosolekute kohta. Sellekohastest järeldustest piisab, et panna asjaomastele ettevõtjatele süüks rikkumine kõnealusel ajavahemikul. Seejärel, kuna Koehler ei sea kahtluse alla Esimese Astme Kohtu järeldusi tema osalemise kohta kartelli muudel koosolekutel, st 14. jaanuari 1993. aasta koosolekul, kus käsitleti Suurbritannia ja Iirimaa turge, ning 30. septembri 1993. aasta koosolekul, kus käsitleti Hispaania turgu,

on tõendatud selle ettevõtja osalemine kartellis alates jaanuarist 1993. Lõpuks on Koehleri argumendid vastuvõetamatud ja igal juhul põhjendamatud.

93 Komisjon viitab 17. veebruari 1992. aasta koosoleku puhul vaidlustatud kohtuotsuse punktile 321, et eitada igasugust tõendite moonutamist, ja väidab, et see punkt täidab põhjendamiskohustuse.

94 Komisjon rõhutab 5. märtsi 1992. aasta koosoleku puhul, et Koehler ei vaidlustanud vaidlustatud kohtuotsuse punkti 284, ning lisab, et selles punktis sisalduv viide AWA avaldustele on üksnes täiendavat laadi. Esimese Astme Kohus kasutas seda vastust alles teise võimalusena. Komisjon tugineb siinkohal sama kohtuotsuse punktile 323.

95 Komisjon väidab 1992. ja 1993. aasta kevadel toimunud koosolekute kohta eelkõige, et vaidlustatud kohtuotsuse punktides 285–293 tuvastas Esimese Astme Kohus, et konkurentide vahel peeti neil ajavahemikel koosolekuid ning neil koosolekutel oli konkurentsivastane eesmärk, ilma et sellele apellatsioonimenetluses vastu vaieldaks.

96 Komisjon rõhutab 16. juuli 1992. aasta koosoleku kohta, et Esimese Astme Kohus tugines vaidlustatud kohtuotsuse punktis 332 B. G. avaldustele. Üksnes nende avalduste kinnituseks võttis Esimese Astme Kohus arvesse ka AWA avaldusi. Komisjon viitab siinkohal kõnealuse kohtuotsuse punktidele 333–335.

Euroopa Kohtu hinnang

– Kartelli koosolekud AEMCP raames ajavahemikul enne septembrit või oktoobrit 1993

97 Esimese Astme Kohus analüüsis vaidlustatud kohtuotsuse punktides 261–280 esimese kohtuastme hagejate – kelle hulka kuulus Koehler – väiteid, mis puudutasid nende osalemist AEMCP koosolekutel enne septembrit või oktoobrit 1993.

98 Nendest punktidest tuleneb, et Esimese Astme Kohus nõustus järeldustega, mis komisjon tegi pärast kaudsete tõendite kogumist, mille moodustasid paljud tunnistajate ütlused ja avaldused, sealhulgas Sappi töötaja 9. märtsi 1992. aasta märkmed ja AWA ja Mougeot' avaldused, mis lisati toimikusse.

99 Nii toimides hindas Esimese Astme Kohus sõltumatult nende kaudsete tõendite tõenduslikku väärtust ja tegi nendest järeldused, mida Euroopa Kohus ei ole pädev kontrollima.

100 Sellest lähtuvalt tuleb Koehleri teise väite esimene osa tunnistada osaliselt põhjendamatuks ja osaliselt vastuvõetamatuks.

– Kartelli siseriiklikud või piirkondlikud koosolekud enne oktoobrit 1993

101 Mis puudutab 17. veebruari 1992. aasta koosolekut, siis esiteks ei nähtu vaidlustatud kohtuotsuse punktist 321, et Esimese Astme Kohus rikkus põhjendamiskohustust, mis tal lasub Euroopa Kohtu põhikirja artikli 36 ja artikli 53 esimese lõigu kohaselt (vt 2. aprilli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-431/07 P: Bouygues ja Bouygues Télécom *vs.* komisjon, EKL 2009, lk I-2665, punkt 42). Kohus märgib nimetatud punktis, et Koehleri sellel koosolekul osalemise tuvastamiseks tugines komisjon samast kuupäevast pärinevale Sappi ettevõttesisesele memorandumile, milles mainitakse, et „huvitatud isikute" vahel toimus koosolek, ning et see teave koosmõjus samas memorandumis sisalduvate asjaoludega, mis puudutavad kahtlusi, mis äratas Koehleri käitumine Hispaania turul, võimaldas komisjonil tuvastada selle ettevõtja kuulumise nende „huvitatud isikute" hulka, kes osalesid sellel koosolekul, mille eesmärk oli analüüsida probleeme seoses selle kokkuleppe mittejärgimisega tema ja ühe teise ettevõtja poolt, mille pool ta oli, nagu nähtub Sappi töötaja 9. märtsi 1992. aasta märkmetest. Esimese Astme Kohus selgitab seega piisavalt selgelt arutluskäiku, mida komisjon järgis, kui ta tema käsutuses olnud erinevate kaudsete tõendite põhjal järeldas, et Koehler osales 17. veebruari 1992. aasta koosolekul.

102 Teiseks ei nähtu samast punktist 321 samuti, et Esimese Astme Kohus oleks mingilgi viisil fakte moonutanud. Selline moonutamine ei ole ilmne ning faktide ja Koehleri 17. veebruari 1992. aasta koosolekul osalemise järeldamiseks komisjoni käsutuses olnud erinevate kaudsete tõendite hindamine kuulub ainuüksi Esimese Astme Kohtu pädevusse. Euroopa Kohtul puudub pädevus sellist hinnangut analüüsida.

103 Seega tuleb Koehleri sellekohane argument osaliselt põhjendamatuse ja osaliselt vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükata.

104 5. märtsi 1992. aasta koosoleku kohta on sobiv märkida, et isegi eeldusel, et Koehleri argument kaitseõiguste rikkumise kohta on põhjendatud, kuna järeldades, et nimetatud ettevõtja osales kõnealusel koosolekul, tugines Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 324 märkustele, mis AWA esitas vastuseks komisjoni informatsiooninõudele, samal ajal kui Koehler ei olnud nendest märkustest teadlik, ei võimalda

ainuüksi see argument vaidlustada Koehleri osalemist rikkumises ajavahemikul jaanuarist 1992 kuni septembrini 1995, nagu on täpsustatud vaidlusaluse otsuse artikli 1 esimeses lõigus. Siinkohal on oluline meenutada, et Koehler ei olnud võimeline vaidlustama oma osalemist 17. veebruari 1992. aasta koosolekul, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktidest 101 ja 102.

105 Koehleri sellekohane argument tuleb järelikult tagasi lükata, kuna see ei ole tulemuslik.

106 Mis puudutab 1992. ja 1993. aasta kevadel toimunud koosolekuid, kus käsitleti Prantsuse turgu, ning 16. juuli 1992. aasta koosolekut, meenutas Esimese Astme Kohus vastavalt vaidlustatud kohtuotsuse punktides 285–293 ja 332–334 erinevaid fakte ja kaudseid tõendeid, mida komisjon kasutas asjaomaste ettevõtjate – sealhulgas Koehleri – kõnealustel koosolekutel osalemise tõendamiseks. Sellisest meenutamisest ei nähtu, et Esimese Astme Kohus oleks mingilgi viisil fakte moonutanud.

107 Koehleri sellekohane argument tuleb seega põhjendamatuse tõttu tagasi lükata ja järelikult ei saa tema apellatsioonkaebuse teise väitega nõustuda.

Koehleri esimene väide ja Divipa kolmas väide trahvide kindlaksmääramise ja suuruse kohta

108 Koehler ja Divipa esitavad oma väited trahvide kindlaksmääramise ja suuruse kohta mitmes osas, mida on sobiv analüüsida üksteise järel.

Koehleri esimese väite osa, mis puudutab võrdse kohtlemise põhimõtet

109 Kõigepealt on kohane märkida, et Esimese Astme Kohus kaalus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 473–478, kas komisjon võttis Koehleri käivet arvesse valesti, võrreldes sellega, kuidas ta toimis teiste asjaomaste ettevõtjate puhul, ning sama kohtuotsuse punktides 505–522, kas trahvisummade kindlaksmääramiseks Koehleri ja teiste asjaomaste ettevõtjate kategooriatesse liigitamine komisjoni poolt järgis võrdse kohtlemise põhimõtet.

110 Koehler kritiseerib oma apellatsioonkaebuses vaidlustatud kohtuotsuse punkte 477, 478 ja 496. Ta väidab, et teda koheldi teistmoodi kui suuremaid ettevõtjaid, kes kuuluvad kontserni. Ta rõhutab muu hulgas, et ta on keskmise suurusega pereettevõtja ja tema omanikud tagavad tema juhtimise. Ta märgib, et tema aktsiakapital on 43,2 miljonit eurot ja 2000. aasta käive ligikaudu 447 000 eurot. Ta viitab AWA, M-real Zanders GmbH ja Mitsubishi HiTec Paper Bielefeld GmbH juhtumitele, püüdes tõendada, et teda koheldi käibe arvessevõtmisel erinevalt.

111 Komisjon vastab eelkõige, et tal on trahvide arvutamise meetodi puhul ulatuslik kaalutlusõigus. Sellest järeldub, et Esimese Astme Kohus ei rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet, kui ta ei tuvastanud õigusnormide rikkumist meetodi puhul, mida kohaldati ettevõtjate liigitamisel viide kategooriasse Euroopa majanduspiirkonnas asjaomase toote müügist saadud käibe põhjal.

112 Nagu nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, on tõsi, et komisjonil on trahvide arvutamise meetodi puhul ulatuslik kaalutlusõigus. See meetod, mis on sätestatud suunistes määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja ESTÜ asutamislepingu artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171), sisaldab erinevaid paindlikkust tagavaid elemente, mis võimaldavad komisjonil teostada oma kaalutlusõigust kooskõlas määruse nr 17

artikli 15 lõike 2 sätetega (vt selle kohta 29. juuni 2006. aasta otsus kohtuasjas C-308/04 P: SGL Carbon *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-5977, punktid 46 ja 47, ning 25. jaanuari 2007. aasta otsus kohtuasjas C-407/04 P: Dalmine *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-829, punkt 133).

113 Euroopa Kohus peab sellega seoses kontrollima, kas Esimese Astme Kohus on komisjoni kaalutlusõiguse teostamist õigesti hinnanud (eespool viidatud kohtuotsus SGL Carbon *vs.* komisjon, punkt 48, ja eespool viidatud kohtuotsus Dalmine *vs.* komisjon, punkt 134).

114 On oluline lisada, et trahvi kindlaksmääramisel on lubatud arvesse võtta nii ettevõtja kogukäivet, mis on üks, olgugi ligikaudne ja ebatäiuslik näitaja ettevõtja suuruse ja majandusliku võimsuse kohta, kui ka käibe seda osa, mis tuleneb rikkumise esemeks olnud kaupade müügist, mis võib näidata selle rikkumise ulatust. Sellest tuleneb, et kummalegi käibele ei tohi omistada tähtsust, mis võrreldes teiste hindamiselementidega oleks ebaproportsionaalne, ja seetõttu ei saa sobiva trahvisumma kindlaksmääramine olla üksnes kogukäibel põhineva arvutuse tulemus. Sellise olukorraga on tegemist eriti siis, kui asjaomased kaubad moodustavad vaid väikese osa sellest käibest (vt eespool viidatud kohtuotsus Musique Diffusion française jt *vs.* komisjon, punkt 121; 9. novembri 1983. aasta otsus kohtuasjas 322/81: Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 3461, punkt 111, ning 28. juuni 2005. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02–C-208/02 P ja C-213/02 P: Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, EKL 2005, lk I-5425, punkt 243).

115 Käesolevas asjas aga ei ilmne, et Esimese Astme Kohus oleks õigusnorme rikkunud, kui ta lükkas tagasi Koehleri argumendi tema kogukäibe arvessevõtmise kohta.

116 Nagu Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 476 õigesti tõdes, eristas komisjon vaidlusaluses otsuses asjaomaseid ettevõtjaid vastavalt sellele, milline oli

nende suhteline tähtsus kõnealusel turul, võttes aluseks kõnealuse toote müügikäibe Euroopa Majanduspiirkonnas. Niisugune meetod on mõeldud selleks, et vältida trahvide kindlaksmääramist üksnes iga ettevõtja kogukäibel põhineva arvutuse alusel ja sellest tuleneda võivat ebavõrdset kohtlemist.

117 Komisjon ei ületanud seega oma kaalutlusõiguse piire ja Esimese Astme Kohus ei rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet.

118 Mis puudutab argumente, mis Koehler esitas vaidlustatud kohtuotsuse punktide 477 ja 478 vastu, siis piisab tõdemisest, et tegemist on kohtuotsuse täiendavate põhjenduste suhtes esitatud etteheidetega ja et järelikult tuleb need tagasi lükata.

119 Vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale lükkab Euroopa Kohus sellised etteheited kohe tagasi, sest üksnes täiendavate põhjuste kritiseerimine ei saa olla aluseks vaidlustatud kohtuotsuse tühistamisele (vt selle kohta 25. märtsi 1996. aasta määrus kohtuasjas C-137/95 P: SPO jt *vs.* komisjon, EKL 1996, lk I-1611, punkt 47; 16. septembri 1997. aasta otsus kohtuasjas C-362/95 P: Blackspur DIY jt *vs.* nõukogu ja komisjon, EKL 1997, lk I-4775, punkt 23, ning 25. jaanuari 2007. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-403/04 P ja C-405/04 P: Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel *vs.* komisjon, EKL 2007, lk I-729, punkt 106).

120 Koehleri esimese väite kõnealune osa tuleb järelikult tunnistada põhjendamatuks.

Koehleri ja Divipa väidete osa, mis puudutab proportsionaalsuse põhimõtet

121 Koehler väidab sisuliselt, et võttes arvesse tema pereettevõttele omast struktuuri ja asjaolu, et ta ei ole börsil noteeritud, on see, kuidas komisjon arvutas temale määratud trahvi, vastuolus proportsionaalsuse põhimõttega.

122 Komisjon vastab eelkõige, et ta võttis vastavalt oma väljakujunenud praktikale arvesse iga ettevõtja suhtelist tähtsust turul, mida rikkumine puudutas, seejärel suurendas sel viisil kindlaks määratud trahvi algsummat, võttes arvesse erinevate ettevõtjate suurust ja koguressursse, ning et ta kaalus järelikult küsimust, kas algselt kindlaksmääratud trahvisummat tuleb trahvi vajaliku hoiatava mõju tõttu korrigeerida.

123 Divipa väidab samuti, et Esimese Astme Kohus rikkus proportsionaalsuse põhimõtet, kuna ta ei võtnud arvesse tema majanduslikku olukorda ega asjaolu, et erinevalt teistest asjaomastest ettevõtjatest ei ole ta isekopeeruva paberi tootja. Tegelik käive, mida oleks tulnud trahvide arvutamisel arvesse võtta, on summa, mis võrdub ümbertöödeldud isekopeeruva paberi lõppklientidele müümise ja selle paberi tootjatelt ostmise vahega.

124 Komisjon vastab, et proportsionaalsuse põhimõtet puudutav argument on vastuvõetamatu, kuna Divipa ei tuginenud Esimese Astme Kohtus kordagi oma majanduslikule olukorrale ega sellele, mida oleks tulnud trahvide arvutamisel arvesse võtta. Ettevõtja laadi puudutav argument ei ole samuti vastuvõetav, kuna Divipa ei vaidlusta vaidlustatud kohtuotsuse asjakohaseid punkte. Igal juhul tuleneb kohtupraktikast, et komisjon ei ole kohustatud trahvisumma kindlaksmääramisel arvestama ettevõtja rahalise olukorraga.

125 Siinkohal on sobiv meenutada, et apellatsioonimenetluses on Euroopa Kohtu kontrolli esemeks esiteks uurida, millises ulatuses võttis Esimese Astme Kohus õiguslikult korrektselt arvesse kõiki olulisi tegureid EÜ artikli 81 ja määruse nr 17 artikli 15 alusel kindlaks tehtud käitumise raskuse hindamisel, ning teiseks kontrollida, kas Esimese Astme Kohus vastas õiguslikult piisavalt kõigile hageja argumentidele trahvi tühistamise või vähendamise kohta (vt eelkõige 17. detsembri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-185/95 P: Baustahlgewebe *vs.* komisjon, EKL 1998, lk I-8417, punkt 128; 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-359/01 P: British Sugar *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-4933, punkt 47, ning eespool viidatud kohtuotsus Dansk Rørindustri jt *vs.* komisjon, punkt 244).

126 Ilmneb aga, et Esimese Astme Kohus võttis tema menetluses olnud kohtuasjades õigesti arvesse kõiki olulisi tegureid, kui ta hindas Koehleri ja Divipa tegevuse raskusastet, ning vastas õiguslikult piisavalt nende ettevõtjate argumentidele.

127 Mis puudutab Koehlerit, siis kuna trahvi kindlaksmääramine ei saa olla üksnes kogukäibel põhineva arvutuse tulemus – nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 114 juba meenutati –, võis Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 494 õigusega leida, et nende protsendimäärade võrdlemisest, mis kirjeldavad komisjoni määratud trahve asjaomaste ettevõtjate kogukäibe suhtes, ei piisa selleks, et tõendada nimetatud ettevõtjale määratud trahvi ebaproportsionaalsust. Samuti ei ilmne, et Esimese Astme Kohus ei oleks arvesse võtnud Koehleri ja teiste karistatud ettevõtjate vahelisi struktuurilisi ja finantsilisi erinevusi, nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 277.

128 Divipa puhul võttis Esimese Astme Kohus õigesti arvesse tema osalemist erinevates kartellides ja selles suhtes ei ole võimalik tõendada, et proportsionaalsuse põhimõtet oleks mingilgi viisil rikutud. Tuleb lisada, et selle ettevõtja argument tema rahaliste võimaluste arvesse võtmata jätmise kohta ei ole vastuvõetav, kuna see esitati esimest korda Euroopa Kohtus (vt selle kohta 21. septembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-167/04 P: JCB Service *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-8935, punkt 114 ja seal viidatud kohtupraktika).

129 Koehleri ja Divipa väidete osad, mis puudutavad proportsionaalsuse põhimõtet, tuleb seega tunnistada põhjendamatuks ning Divipa puhul ka osaliselt vastuvõetamatuks.

130 Divipa väidab lisaks, et ka rikkumise kvalifitseerimisel rikkus Esimese Astme Kohus proportsionaalsuse põhimõtet, kuna esiteks ei osalenud see ettevõtja Euroopa kartellis, mis tähendab, et rikkumist ei saa kvalifitseerida väga raskeks, ja teiseks ei osalenud ta kõigil koosolekutel, kus käsitleti Hispaania turgu, ning tema osalemine kartellis kestis alla aasta.

131 Komisjon vastab selle kohta, et kõnealune argument ei ole põhjendatud, kuna kartelli peetakse üldjuhul väga raskeks rikkumiseks, sealhulgas juhul, kui see on ainult siseriikliku ulatusega, isegi kui trahvi algsumma on seda liiki rikkumise kohta pigem tagasihoidlik. Pealegi ei ole rikkumise kestusel midagi tegemist rikkumise raskusega.

132 Siinkohal on oluline märkida, et Esimese Astme Kohus kinnitas komisjoni poolt trahvisumma arvutamisel kasutatud kriteeriume ning ei ilmne, et ta oleks sellega seoses rikkunud mis tahes õigusnorme, kuna komisjon teostas kooskõlas käesoleva kohtuotsuse punktis 112 nimetatud suunistega oma kaalutlusõigust, nii nagu see on määratletud samas punktis 112.

133 Divipa kolmanda väite osa, mis puudutab rikkumise kvalifitseerimist, tuleb seega tunnistada põhjendamatuks.

Divipa kolmanda väite osa, mis puudutab põhjendamiskohustust

134 Divipa väidab, et Esimese Astme Kohus rikkus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 629 põhjendamiskohustust, kui ta leidis järgmist:

„[…] Üksnes sellest, et [Divipa] ei saanud täielikult käituda vastavalt sõlmitud kokkulepetele – kui see õigeks osutub –, ei piisa, et kohustada komisjoni võtma tema puhul arvesse kergendavaid asjaolusid. [Divipa] võib oma enam-vähem sõltumatu poliitikaga turul üritada kartelli üksnes enda kasuks ära kasutada […]"

135 Divipa sõnul ei kujuta need punkti 629 kaks lauset endast piisavat põhjendust. Kuigi ta esitas kergendavate asjaolude arvessevõtmise taotluse toetuseks tõendeid, ei tõendanud Esimese Astme Kohus, et Divipa oli saanud eelise, mille tõttu võis kohus sellise taotluse rahuldamata jätta.

136 Komisjon vastab eelkõige, et argument ei ole tulemuslik, kuna vaidlustatud kohtuotsuse punkti 629 lausetes, mida kritiseeritakse, üksnes korratakse asjaolusid, millele Esimese Astme Kohus tugines. Pealegi, pelgast asjaolust, et Divipa võttis vajaduse korral omaks käitumise, mis ei järginud täielikult kartelli raames sõlmitud kokkuleppeid, ei piisa selleks, et kohustada komisjoni tema puhul kergendavaid asjaolusid arvesse võtma. Esimese Astme Kohus üksnes taasesitas vaidlustatud punktis põhjenduse, mida ühenduste kohtud on korduvalt kasutanud.

137 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 287 ja 288 märkis, kujutavad vaidlustatud kohtuotsuse punkti 629 laused, mida Divipa kritiseerib, endast üksnes täiendavat põhjust ning Divipa ei vaidlusta muid põhjendusi, millele Esimese Astme Kohus tugines selle ettevõtja puhul kergendavate asjaolude arvesse võtmata jätmise õigustamisel.

138 Divipa kolmanda väite osa, mis puudutab põhjendamiskohustust, tuleb seega tunnistada põhjendamatuks.

139 Eelnevatest kaalutlustest tuleneb, et Koehleri ja Divipa väited trahvide kindlaksmääramise ja suuruse kohta tuleb tagasi lükata.

Divipa neljas väide, et on rikutud õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, võttes arvesse menetluse kestust Esimese Astme Kohtus

Poolte argumendid

140 Divipa väidab, et õigus sellele, et rikkumismenetlus viiakse läbi mõistliku aja jooksul, kehtib konkurentsi valdkonnas nii haldus- kui kohtumenetluse puhul. Seda õigust rikuti, kuna menetlus Esimese Astme Kohtus toimus viis aastat alates hagi esitamisest 18. aprillil 2002 kuni vaidlustatud kohtuotsuse kuulutamiseni 26. aprillil 2007.

141 Komisjon vastab, et menetluse kestuse mõistlikkust tuleb hinnata vastavalt iga kohtuasja konkreetsetele asjaoludele ning eelkõige vaidluse olulisusele, kohtuasja keerukusele ning hageja ja pädevate ametivõimude käitumisele.

142 Esimese Astme Kohtu menetluse osas rõhutab ta, et kümme ettevõtjat vaidlustasid vaidlusaluse otsuse, kasutades nelja menetluskeelt, et paljusid asjaolusid eitati ja tuli hinnata esimese kohtuastme hagejaid puudutavate avalduste ja dokumentide tõendusjõudu, et tuvastada asjaolude tegelikkusele vastavus, et viimaste esitatud

väidete puhul esines sarnasusi, kuid ka lahknevusi ning et väited puudutasid nii sisulisi ja menetluslikke küsimusi kui ka trahvi suurust. Menetlus ei olnud seega ülemäära pikk. Igal juhul leiab komisjon, et selline menetlusnormide eiramine, nagu talle ette heidetakse, ei saa – isegi kui eeldada, et see on tõendatud – kaasa tuua vaidlustatud kohtuotsuse tervikuna tühistamist.

Euroopa Kohtu hinnang

143 Tuleb meenutada, et ühenduse õiguse üldpõhimõtet, mis tuleneb EIÕK artikli 6 lõikest 1 ja mille kohaselt on igal isikul õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ning eelkõige õigus kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul, kohaldatakse kohtumenetluses, milles vaidlustatakse komisjoni otsust ettevõtjale konkurentsiõiguse rikkumise eest trahvi määramise kohta (eespool viidatud kohtuotsus Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punktid 20 ja 21; 15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P – C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, EKL 2002, lk I-8375, punkt 179; 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-194/99 P: Thyssen Stahl *vs.* komisjon, EKL 2003, lk I-10821, punkt 154, ning eespool viidatud kohtuotsus Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel *vs.* komisjon, punkt 115).

144 Menetluse kestuse mõistlikkust hinnatakse vastavalt iga kohtuasja konkreetsetele asjaoludele ning eelkõige vaidluse olulisusele huvitatud isiku jaoks, kohtuasja keerukusele ning hageja ja pädevate ametivõimude käitumisele (eespool viidatud kohtuotsus Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punkt 29; eespool viidatud kohtuotsus Thyssen Stahl *vs.* komisjon, punkt 155, ning eespool viidatud kohtuotsus Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel *vs.* komisjon, punkt 116).

145 Selles osas on Euroopa Kohus täpsustanud, et nende kriteeriumide loetelu ei ole ammendav ja et menetluse kestuse mõistlikkuse hindamine ei nõua kohtuasja asjaolude süstemaatilist uurimist iga asjaolu seisukohast, kui menetluse kestus tundub olevat põhjendatud ka juba ühe asjaolu alusel. Seega võib kohtuasja keerukus õigustada kestust, mis esmapilgul tundub liiga pikk (eespool viidatud kohtuotsus Limburgse Vinyl

Maatschappij jt *vs.* komisjon, punkt 188; eespool viidatud kohtuotsus Thyssen Stahl *vs.* komisjon, punkt 156, ning eespool viidatud kohtuotsus Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel *vs.* komisjon, punkt 117).

146 Käesoleval juhul kestis Esimese Astme Kohtu menetlus viis aastat, alates üheksa ettevõtja hagiavalduste esitamisest 11.–18. aprillil 2002 kuni vaidlustatud kohtuotsuse kuulutamiseni 26. aprillil 2007.

147 Menetluse sellist kestust tuleb analüüsida lähtuvalt kohtuasja asjaoludest. Nagu kohtujurist märkis oma ettepaneku punktides 145–148, võib see kestus olla õigustatud kohtuasja keerukust ja seda silmas pidades, et peaaegu kõigile vaidlusaluse otsuse aluseks olnud faktidele vaieldi esimeses kohtuastmes vastu ning neid tuli kontrollida. Pealegi esitasid vaidlusaluse otsuse peale hagi üheksa ettevõtjat neljas erinevas menetluskeeles ja üks liikmesriik, st Belgia Kuningriik palus luba menetlusse astuda. Kohtuasjade liitmise tulemusel tehti vaidlustatud kohtuotsus üheksa kohtuasja kohta.

148 Need erinevad asjaolud vajasid üheksa hagi paralleelset analüüsimist ning menetluse kestust on lihtne põhjendada toimiku põhjaliku uurimisega Esimese Astme Kohtu poolt ja keeleliste piirangutega, mis tulenevad kohtus kohaldatavatest menetlusnormidest.

149 Eelnevat silmas pidades tuleb tõdeda, et menetlus Esimese Astme Kohtus ei ületanud mõistliku aja järgimisega seonduvaid nõudeid.

150 Käesoleva kohtuotsuse punktidest 49–149 tuleneb, et ühegi Koehleri ja Divipa apellatsioonkaebuste põhjenduseks esitatud väitega ei saa nõustuda ning et järelikult tuleb apellatsioonkaebused jätta rahuldamata.

Kohtukulud

151 Vastavalt kodukorra artikli 122 esimesele lõigule, kui apellatsioonkaebus on põhjendatud ja Euroopa Kohus teeb ise kohtuasjas lõpliku otsuse, otsustab ta kohtukulude jaotuse. Vastavalt kodukorra artikli 69 lõikele 2, mida kodukorra artikli 118 alusel kohaldatakse apellatsioonkaebuste suhtes, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud.

152 Komisjon on kohtuvaidluse Bolloré apellatsioonkaebuse osas kaotanud ja viimane on kohtukulude hüvitamist nimetatud institutsioonilt nõudnud. Seetõttu tuleb komisjonilt välja mõista selle ettevõtja kohtkulud nii Esimese Astme Kohtu menetluses kui apellatsioonimenetluses.

153 Kuna Koehler ja Divipa on kohtuvaidluse kaotanud ja komisjon on kohtukulude hüvitamist nõudnud, tuleb neilt välja mõista käesolevas menetluses nende apellatsioonkaebustega kaasnenud kulud.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. **Tühistada Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 26. aprilli 2007. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 ja T-136/02: Bolloré jt *vs.* komisjon Bolloré SA-d puudutavas osas.**

2. **Tühistada komisjoni 20. detsembri 2001. aasta otsus 2004/337/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 ja EMP lepingu artikli 53 kohaldamise menetluse kohta (juhtum COMP/E-1/36.212 – Isekopeeruv paber) Bolloré SA-d puudutavas osas.**

3. Jätta Papierfabrik August Koehler AG ja Distribuidora Vizcaína de Papeles SL-i apellatsioonkaebused rahuldamata.

4. Mõista nii esimese astme menetlusega kui apellatsioonimenetlusega kohtuasjas C-327/07 P kaasnenud kulud välja Euroopa Ühenduste Komisjonilt.

5. Mõista kohtukulud kohtuasjas C-322/07 P välja Papierfabrick August Koehler AG-lt ja kohtuasjas C-338/07 P Distribuidora Vizcaína de Papeles SL-lt.

Allkirjad